

ЛЕКСИЧНІ І ЛЕКСИКО- СТИЛІСТИЧНІ ПОМИЛКИ ПОЛЬСЬКОМОВНИХ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

ОКСАНА БАРАНІВСЬКА

**LEXICAL AND LEXICAL-STYLISTICAL MISTAKES IN THE UKRAINIAN
LANGUAGE AS MADE BY POLISH STUDENTS**

ABSTRACT

The aim of the study is to analyse lexical and lexical-stylistic mistakes in Ukrainian among Polish-speaking students of the Jagiellonian University who are learning Ukrainian as a foreign language. The lexical mistakes observed in both spoken and written Ukrainian can be divided into the following groups: 1) mistakes occurring only in the speech of Polish-speaking students (interlingual homonyms and their incorrect (invented) equivalents due to the influence of the mother tongue); 2) mistakes that can be noticed not only in the speech of foreigners, but mainly in the speech of Ukrainian native speakers. These mistakes are most often caused by linguistic interference. This refers to the difficulty in choosing the right word from a number of synonyms. This group of mistakes can also include examples of pleonasm and paronyms, and, less frequently, tautologies.

KEY WORDS *Ukrainian language, Polish language, lexical mistakes, lexical and stylistic mistakes, interlingual interference, interlingual homonyms*

CONTACT *Uniwersytet Jagielloński, Kraków; oksana.baranivska@uj.edu.pl*

Мовні помилки іноземців, які вивчають українську мову, щораз частіше є предметом досліджень у лінгводидактиці. Як показує багаторічна практика, в процесі вивчення іноземної мови у студентів з'являється чимало мовних помилок – від фонетичних до стилістичних, – які можуть призводити до неефективної комунікації.

Оволодіння лексикою іноземної мови є складним і тривалим процесом, але надзвичайно важливим, адже багатство словникового запасу неабияк допомагає в процесі комунікації, а дотримання лексичних норм свідчить про високий рівень опанування мови.

У нашій статті ми візьмемо до уваги різні типи лексичних і лексико-стилістичних помилок, що їх найчастіше допускають польськомовні студенти, які вивчають українську мову як іноземну. Ці помилки часто зумовлені близькою спорідненістю мов. На думку Тереси Орлось (Orłoś 2006: 9), чим більша спорідненість, тим більша подібність (насправді ілюзорна подібність), що дуже часто буває небезпечним: спричиняє негативний трансфер.

Метою нашого дослідження є аналіз лексичних і лексико-стилістичних помилок в українській мові польськомовних студентів Ягеллонського університету, які вивчають українську як іноземну¹.

У мовознавчій літературі немає однозначної позиції стосовно поняття лексичної помилки. Наприклад, польська мовознавиця Галина Курковська (Buttler, Kurkowska, Satkiewicz 1973: 55) помилкою вважає функціонально необґрунтовану інновацію, натомість у лінгводидактиці (Lipińska 2003: 80–84) поняття помилки пояснюється дещо інакше, адже мовна норма для іноземців відрізняється від мовної норми носіїв мови, відтак мовні помилки, які роблять іноземці, і мовні помилки носіїв мови не можна ототожнювати. На жаль, немає чіткого визначення поняття „лексична помилка” ані в культурі мови, ані в лінгводидактиці. Іноді лексичною помилкою вважається неправильне вживання слова, іноді порушена семантична сполучуваність слів, а іноді зараховують до лексичних помилок і фразеологічні.

При вивченні близькоспорідненої іноземної мови, передовсім її лексичної системи, джерелом непорозумінь чи помилок (наприклад, в усному чи писемному мовленні, у перекладі) є явище міжмовної омонімії. Саме українсько-польська міжмовна омонімія була предметом досліджень Божени Зінкевич-Томанек (Zinkiewicz-Tomanek 2017), Марії Беднаж (Беднаж 2002), Ірини Кононенко (Kononenko 2017) і авторки цієї статті (Баранівська 2022).

Лексична і лексико-стилістична грамотність є дуже важливою (мабуть, і найважливішою) як і для носіїв мови, так і для іноземців, адже неправильне вживання слова (чи то міжмовних омонімів, чи то слів з паронімічного ряду) може негативно вплинути на комунікативний процес. Звісно, ми не відкидаємо ролі граматики, але неправильне закінчення, рід, неправильне уживання прикметника не настільки вплинуть на незрозуміння співрозмовника, як неправильне вживання слова, наприклад: граматичні помилки *цікаве твори* замість *цікаві твори*; *Коваленко звернувся до своїх виборців*, *щоб у другому турі вони віддали свій голос на Іваненка* замість *за Іваненка* і лексична *З січня мінімальна пенсія зростає на сто п'ятдесят злотих* (а йшлося про зарплату: пол. *pensja* – укр. *зарплата*). Якщо

1 У всіх прикладах, узятих зі студентських робіт, збережено оригінальний правопис.

перші два приклади є цілком зрозумілі і не порушують комунікації, то останній свідчить про те, що неправильне вживання слова може абсолютно змінити зміст сказаного.

Лексичні помилки, які спостерігаються в усному і писемному мовленні польсько-мовних студентів, можна поділити на такі групи:

- 1) помилки, поширені тільки в мовленні польськомовних студентів;
- 2) помилки, які трапляються в мовленні як польськомовних студентів, так і носіїв української мови.

Перша група охоплює помилки двох типів:

- а) міжмовні омоніми;
- б) неправильні відповідники (вигадані), спричинені впливом рідної мови.

Міжмовні омоніми. У контексті лексем, які творять міжмовні омонімічні пари, нерідко можна почути про мовні помилки, під якими розуміється відхилення від норми. Таких слів, що можуть бути пастками як під час розмови, так і під час перекладу, є надзвичайно багато. Наприклад:

японки (тут: форма множини) – *japonki* (у пол. мові в'єтнамки як вид легкого взуття) – *Ці японки мені не сподобалися; Їду на море, мушу купити японки;*

аванс – *awans* (у пол. мові підвищення на роботі) – *Мій двоюрідний брат чекає на аванс уже другий рік;*

код (міста) – *kod (miasta)* (в українській мові це телефонний код, а в польській – поштовий індекс) – *У Кракові багато кодів, вони залежать від району міста, а також і мікрорайону;*

вступ – *wstęp* (у пол. мові *вхід*) – *Неділя вступ безкоштовний;*

недовго – *niedługo* (тут у значенні *невдовзі*) – *Недовго потім ця компанія показала невеличкий трамвай їх авторства;*

розвага – *rozwaga* (у пол. мові *розсудливість*) – *Але треба пам'ятати, щоб користати мережею з розвагою.*

Прикладів міжмовних омонімів і міжмовних паронімів і в українській, і в польській мові є надзвичайно багато, а пов'язано це з подібністю мов і їх походженням:

вудка – *wódka* (у пол. мові *горілка*);

чашка – *czaszka* (у пол. мові *череп*);

диван – *dywan* (у пол. мові *килимок*);

аспірант – *aspirant* (у пол. мові *офіцерський чин у поліції*);

лижі – *łyżwy* (у пол. мові *ковзани*);

посол – *poseł* (у пол. мові *депутат*);

портфель – *portfel* (у пол. мові *гаманець*) тощо.

Доволі поширений приклад неправильного вживання українського іменника *інтелігенція* і прикметника *інтелігентний*. В українській мові вживається на означення людей розумової праці, що мають спеціальні знання з різних галузей науки, техніки й культури (<https://cutt.ly/SX6hf2q>), а в польській *inteligencja* – це: 1. Розумова розвиненість, здатність використовувати здобуті знання в нових ситуаціях і 2. Освічені люди, які працюють розумово (<https://cutt.ly/6X6g7j4>). Наприклад: *Цей студент є дуже інтелігентний* замість *Цей студент є дуже розумний*.

Наступна підгрупа помилок – неправильні відповідники, які найчастіше студент утворює сам (тут можемо теж говорити про лексико-словотвірні помилки). Помилки цього типу найчастіше з'являються під впливом рідної мови, наприклад:

ту (пол. *ty*) замість *тут* (*Я ту колись був*);

деканська відпустка (пол. *urlop dziekański*) замість *академічна відпустка*;

дідусі (пол. *dziadkowie*) замість *дідусь і бабуся* (*Мої дідусі виховали трьох дітей*; *Мої дідусі живуть окремо від нас*);

киталт (пол. *kształt*) замість *форма, вигляд і круг* (пол. *krąg*) замість *коло* (*Її уявляли в киталті кругу, в центрі якого знаходилися Дельфи*);

ранкінг (пол. *ranking*) замість *рейтинг* (*Просто не вдається змістити в ранкінгу всього, що трапилося у світі протягом тисячі років*);

перенестися (пол. *przenieść się*) замість *перевестися* (*Я перенеслася з Варшавського університету на Вроцлавський*);

шкоти (пол. *Szkoci*) замість *шотландці і торкає/ дотичить народів* (пол. *dotyczy narodów*) замість *стосується* (*Багато стереотипів, які роблять кривду торкає народів та рас – ми впевнені, що багато разів ви чули, якими є всі румуни, всі росіяни, німці, шкоти та євреї і Багато стереотипів, які кривдять людей, дотичить народу чи кольору шкіри*);

спершу (пол. *najpierw*) замість *уперше* (пол. *po raz pierwszy*) і навпаки *уперше* замість *спершу* (*Вперше потрібно прочитати текст* (пол. *Najpierw należy przeczytać tekst*) і *Спершу вони зустрілися в аеропорту* (пол. *Po raz pierwszy spotkali się na lotnisku*));

наука замість *навчання* (*Інші, вважають його просто непотрібним, оскільки дитина рано чи пізно піде до школи де вчителі займатимуться наукою мови*);

втручати (пол. *wtrącać*) замість *вставляти* ([...]Щоб дитина не переплутала слів, *говорить* щось на одній мові, і *втручає* якісь слова на другій);

відкликати (пол. *odwołać*) замість *відмінити* (*Зважаючи на обставити, президент вирішив відкликати свою поїздку*) та ряд інших.

Помилки, які з'являються під впливом мовної інтерференції, належать до одних з найпоширеніших.

Друга група помилок – це помилки, які можемо зауважити не тільки в мовленні іноземців, а й передовсім у носіїв української мови. Вважаємо, що про ці помилки теж потрібно згадати, адже в більшості випадків саме іноземці вчать мови від носіїв. Це і з телебачення, і з Інтернету, і під час звичайного спілкування. Якщо іноземний студент безперервно чує *вуз, приймати участь, прийти до висновку, співпадати, люби'ї* і т. д., то можемо мати претензії не до авторів підручників з української як іноземної чи до викладачів мови, а до нас самих (тут – носіїв мови, до середовища, від якого і в якому вчиться мови). Ці помилки спричинені впливом російської мови на українську лексичну систему, іноземець їх засвоює, адже не знає, чи це українське слово чи росіянізм. Як приклад – згадане вище слово *вуз* до сьогодні активно побутує в нашому мовленні, хоча українські мовознавці Олександр Пономарів і Олександра Сербенська радять не вживати цієї аббревіатури. О. Пономарів указує (Пономарів 2011: 60), що слово-аббревіатуру *вуз* варто було б замінити рівноцінним *виш* (*від вища школа*) або *ЗВО - заклад вищої освіти* (ця аббревіатура замінила *ВНЗ - вищий навчальний заклад*), що віднедавна є в українській мові. Подібною думки є О. Сербенська (Сербенська 1994: 75), яка вважає (і ми з нею погоджуємося), що слово

„учбовий”, яке є складовою цієї абрєвіатури, не є правильним утворенням, а росіянізмом. Подібних слів чи конструкцій в українській мові є чимало, і це саме від нас залежить, чи ми їх надалі вживатимемо, чи будемо намагатися якнайшвидше позбутися їх, щоб не засмічувати мови. Прикладів з уживанням росіянізмів, на щастя, маємо не так багато (порівняно з іншими помилками), але все ж таки у студентських роботах вони трапляються: *Тоді ця битва зупинила османське вторгнення та спасла Європу; Світ [...] охоплений упрямістю; Усе ж таки не в самій справі заключається смак; Популярна також риба-фіш, хоча це трохи складніше блюдо.*

Досить поширеними, особливо на початковому і середньому рівнях вивчення мови, є помилки у вживанні модальних слів, а також сполучників і прийменників. Ці помилки найчастіше спричинені мовною інтерференцією. Наприклад:

хіба замість *мабуть*: *Хіба доведеться прийти ще раз (Chyba będziemy musieli przyjść ponownie/jeszcze raz);* *Ті хіба там був (Chyba tam byłeś);*
через (пол. *przez*) у пасивній конструкції (*Цей собака був покинутий через власника* (пол. *Ten pies był porzucony przez właściciela*) і *Мікрорайон викуплений через іноземців* (пол. *Dzielnica została wykupiona przez obcokrajowców*);
зі справ (пол. *do spraw*) замість *з питань* (*комісія з питань культури* – пол. *komisja do spraw (ds) kultury*).

На цьому тлі дещо дивною виглядає помилка у вживанні єднального сполучника *та* (його немає в польській мові). Іноді його вживають на місці кожного польського *i*. Звісно, якщо цей сполучник поєднує однорідні члени речень, то його вживання цілком обґрунтоване. Але не кожне *та* = *i*, зокрема у складносурядному реченні. На жаль, студенти-іноземці часто цей сполучник уживають у реченнях типу *Був вечір та над лісом сходив повний місяць, Сонце зайшло та на вулиці почало темніти*. Ці помилки трапляються і на вищому рівні володіння.

Серед лексико-стилістичних помилок спостерігається неправильне вживання синонімічних засобів. Ця проблема стосується як іноземців, так і носіїв мови, але у випадку останніх не завжди спостерігається вживання найбільш відповідного (найбільш влучного і точного) синонімічного засобу. Натомість іноземцям може завадити брак лексичної компетенції. Наприклад:

Це був красивий фільм замість *гарний*;
Рада провела пленарну нараду замість *пленарне засідання*;
Стосунки Польщі і України дуже проникливо передає напис Олександри Кубяк замість *відносини Польщі і України*;
Найважливіше у житті – це мати добрі відносини з іншими людьми та вміти пробачити тим людям, які зробили в житті щось поганого замість *добрі взаємини* або *стосунки*;
Вони відкрили, що велика рослинність зникла швидше ніж ми думали раніше замість *буйна рослинність*;
 [...] *Комплекс вітамін зволожує і годує шкіру* замість *живить шкіру*;
Видатною рисою була його впертість замість *характерною*.

Також варто звернути увагу на труднощі у виборі відповідного слова з синонімічного ряду, який містить розмовну або рідковживану лексику. Наприклад: *Це рішення було дурне замість нерозумне, необдумане* чи *Після усього студенти [...] вийшли на зимний січень* (із завдання – написати репортаж). Сюди можемо додати ще й уживання жаргонної лексики, а радше її недоречне вживання відповідно до ситуації чи стилю, наприклад (із завдання – розповідь про виїзд в рамках обміну): *У групі був тільки один чувак, а решта – дівчата*; (із завдання – підготувати презентацію – опис країни) *У цій частині Польщі багато класних краєвидів*.

До цієї групи помилок можемо також віднести приклади плеоназму і паронімів, рідше тавтології. Наприклад:

*Я був у Львові два роки тому назад;
Ми повернулися назад до кав'ярні;
Прийом документів до нашого університету буде тривати до кінця місяця липня;
Чи може для майбутньої молоді сучасна молодь стане застарілим антикваріатом?
На цій площі було людяно;
Він почав робити досвіди на залізниці;
Ці засоби виявилися ефектними;
[...] Дитина має здатність кращого присвоєння знань, нових мов, слів тощо;
Місцезнаходження музею знаходиться в районі історичних трамвайних депо.*

На жаль, явище плеоназму спостерігається і в мовленні українців, зрештою, іноді можемо зауважити, що й у носіїв мови є клопоти з правильним уживанням паронімів.

Аналізуючи лексичні і лексико-стилістичні помилки, не можемо не згадати про фразеологічні. Саме фразеологізми є тим пластом мови, який найважче опанувати, а ще важче розуміти і правильно використовувати. Проте без них особам, які вивчають іноземну мову, непросто буде зрозуміти носіїв мови у щоденному житті, нелегко буде віднайти в реаліях тієї країни, мову якої вони вивчають.

Серед українських і польських фразеологізмів трапляються 1) з подібним чи однаковим лексичним складом з тим самим значенням, наприклад, як *kim napłakał – jak kot parłakał*; *ni na krok – ani na krok*; *trzymać język za zębami – trzymać język za zębami*; 2) з різним компонентним складом з тим самим значенням, наприклад, *класти зуби на полицю – 1. gryźć kątienie* і *2. zacisnąć pasą*; *ніде голці впасти (нема де голці впасти) – nie ma gdzie palca wcisnąć*; 3) з подібним лексичним складом і різним значенням, наприклад, *біла ворона – biały kruk*. А це може часто призводити до незрозуміння тексту іноземною мовою. Крім того, трапляються і міжмовні фразеологічні омоніми: *з дня на день* (постійно; найближчим часом) – *z dnia na dzień* (несподівано; поступово); *альфа і омега* (початок і кінець чого-небудь) – *alfa i omega* (бути незаперечним авторитетом у якійсь галузі); *від руки* (ручним способом, наприклад, написати від руки) – *od ręki* (залагодити, зробити щось відразу); *вийти на люди* (вийти в людське середовище) – *wyjść na ludzi* (стати порядною людиною, досягти чогось; укр. фразеологізм *вийти в люди*) та низка інших. Тому часто трапляються помилки типу *Мій колега є альфою і омегою в галузі IT*; *Вважають себе Альфами і омегами у економних та суспільних питаннях* (у цьому реченні ще й неправильне вживання слова *економний*); *Усі справи можна залагодити від руки*.

З огляду на обсяг статті нам не вдалося подати всіх зібраних прикладів, але навіть ті наведені вказують і на прогалини у лексиці та фразеології, і на мовну інтерференцію, впливу якої дуже часто важко позбутися в процесі опанування мови, а все це заважає успішній комунікації. Матеріали розвідки можуть бути використані для вивчення української мови поляками і польської українцями, а також для зіставних досліджень.

LEXICAL AND LEXICAL AND STYLISTICAL MISTAKES IN THE UKRAINIAN LANGUAGE AS MADE BY POLISH STUDENTS

SUMMARY The article is an analysis of lexical and lexical and stylistical mistakes made by Polish-speaking students learning Ukrainian as a foreign language. The mistakes are mostly a result of interlingual interference as well as lack of lexical competence. The author focuses on most common differences in vocabulary and style in the two languages, such as lexical collocability and interlingual homonyms, which often cause misunderstanding of text or problems with reception of spoken utterances.

BŁĘDY LEKSYKALNE ORAZ LEKSYKALNO-STYLISTYCZNE W JĘZYKU UKRAIŃSKIM STUDENTÓW POLSKOJĘZYZNYCH

STRESZCZENIE Artykuł został poświęcony analizie błędów leksykalnych i leksykalno-stylistycznych studentów polskojęzycznych w języku ukraińskim, którzy uczą się języka ukraińskiego jako obcego. Błędy te w przeważającej części są wynikiem interferencji międzyjęzykowej oraz braku kompetencji leksykalnej. Pod uwagę wzięto najbardziej rozpowszechnione różnice leksykalne oraz leksykalno-stylistyczne w badanych językach, m.in. błędy łączliwości leksykalnej, homonimy międzyjęzykowe, które często powodują niezrozumienie tekstu lub mogą komplikować odbiór wypowiedzi.

ЛІТЕРАТУРА

- / Баранівська О., 2022, Українсько-польські міжмовні омоніми як перекладацька проблема. *Słowem przenikanie: szkice o języku i kulturze*, red. A. Budziak, W. Hojsak, Kraków, с. 131–139.
- / Беднаж М., 2002, *Польсько-українська міжмовна омонімія*, Opole.
- / Пономарів О., 2011, *Культура слова: Мовностилістичні поради*, Київ.
- / Сербенська О., 1994, *Антисуржик*, Львів.
- / *Словник української мови* [Електронна версія]. Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/intelighencija>, у скороченому вигляді така адреса матиме вигляд <https://cutt.ly/SX6hfzq> [цит. 2024-03-30].
- / Buttler D., Kurkowska H., Satkiewicz H., 1973, *Kultura języka polskiego. Zagadnienia poprawności gramatycznej*, Warszawa.
- / Kononenko I., 2017, Українсько-польська homonimia i paronimia międzyjęzykowa w leksyce i frazeologii. *Wokół homonimii międzyjęzykowej*, red. M.B. Majewska, т. 10, Warszawa, с. 141–158.

- / Lipińska E., 2003, *Język ojczysty, język obcy, język drugi. Wstęp do badań dwujęzyczności*, Kraków.
- / Orłóś T., 2006, *Czesko-polski słownik zdradliwych wyrazów i pułapek frazeologicznych*, Kraków.
- / Przybylska R., 2003, Najczęstsze błędy i ich typu. Przybylska R. *Wstęp do nauki o języku polskim. Podręcznik dla szkół wyższych*, Kraków, s. 108–125.
- / *Słownik języka polskiego PWN* [Електронна версія]. Режим доступу: <https://sjp.pwn.pl/szukaj/inteligencja.html>, у скороченому вигляді така адреса матиме вигляд: <https://cutt.ly/6X6g7j4> [цит. 2024-03-30].
- / Zinkiewicz-Tomanek B., 2017, Ukraińsko-polskie niepełne paralele leksykalne i gramatyczne jako źródło interferencji. *Wokół homonimii międzyjęzykowej*, red. M. B. Majewska, t. 10, Warszawa, s. 159–173.